

NDAZWULA YA DYONDZO YA LE GAUTENG**XITHIFIKHEYITHI XA XIKAMBELO XA LE HENHLA**

**XITSONGA XA RIRIMI RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE HENHLA
(Papila ra vumbirhi)**

**XIYENGE XA A
XIVUTISO XA 1**

- 1.1 Mutlokovetseri u ni swivutiso swo hlayanyana hi muhlayisi wa swivandla swa vafi. U vutisa leswaku loko ri xile u vulavula na mani, leswi swi kombaka leswaku vanhu lava nga laha a tirhaka kona va lovile, a va ha koti ku vulavula. U vutisa ni leswaku na vusiku wa etlela xana, "vusiku a byi n'wi tseli nkelunkelu", hi leswaku nhlayo ya vanhu lava loveke wa yi tiva xana kumbe u hundzukile un'wana wa vona hambi leswi yena a hanyaka. U vutisa leswaku a nga chavisiwi hi marito ni vusiku. Eka ndzimana ya vumbirhi mutlhokovetseri u vula leswaku masiku hinkwawo u vona sirha leri rintshwa, u langutisa laha a tirhaka kona, loko siku ro hundza ku nga tisiwanga ntsumbu lowuntshwa a nga tsaki. U byela ni vanhu lava lovaka leswaku ndhawu yi tele endlwini ya Yehovha.

[10]

XIVUTISO XA 2

- 2.1 (i) U n'wi hlawurile exikarhi ka vanhwanyana vo tala swinene. (2)
 (ii) U n'wi susile eka xiyimo xa vunhwana u n'wi yisa eka xa vutswatsi. (2)
 (iii) Hi yena masungula ni mahetelelo ya wena. (2)
 (iv) Wena na yena a mi hambaniseki, hambi ku ri ni xo tika ma swi kota ku tlhela mi hlangana. (2)
 (v) Mi ta hambanisiwa hi rifu ntsena. (2)
 (vi) Tivisa yena ntsena swihoxo swa yena u nga byeli munhu wun'wana. (3)

[15]

2.2

- 2.2.1 Xihangalasi.
 2.2.2 I ku onha/ku faya.
 2.2.3 U te vukati / ku tekiwa i swa lavo ka va nga tlharihanga.
 2.2.4 U vula leswaku xihangalasi u tshikile nkarhi wa yena wo tekiwa wu hundza.
 2.2.5 Hirimuxile.
 2.2.6 Xigego.
 2.2.7 U tsundzuxiwa leswaku a nga ha yi emahlweni ni ku lava vavanuna hikuva hinkwavo u va hlanganisile.
 2.2.8 U vula leswaku ku saseka ka yena hi kona ku kokaka ni ku phasa vavanuna.

2.3 Mutlhokovetseri u vula leswaku a nga ka a nga swi koti ku landzelela milawu hinkwayo leyi nga vekiwa. "A hi khume, yi tele" naswona masiku hinkwawo ku vekiwa yintshwa leyi phasaka vutomi bya yena. U vula leswaku a nga rhambiwanga hikuva a nga tekiwi a ri nchumu loko ku vekiwa milawu leyi. Lava va nga veka yona va tsakisiwa hi loko a pfa a tsandzeka ku landzelela yin'wana; loko a rhambiwile loko yi vekiwa kumbe ingi a va byerile leswaku yin'wana yi ta n'wi tsandza ku yi landzelela. Mutlhokovetseri u vula leswaku ni leya khume a nga se yi heta naswona wa ringeta ku landzelela leyi vekiweke hi mfumo. U ri a nga holoveriwi loko a pfa a hambuka a endla swo ka swi nga ri swona hikuva wa ringeta ku yi landzelela. U ya emahlweni a ku xibalo wa hakela, ni timbyana wa ti thelela leswi kombaka leswaku wa ringeta ku yi landzelela milawu.

3x5=[15]

2.4

2.4.1 "nson'weni."

(1)

2.4.2 U vula leswaku ndhavuko hi wona wu nga endla leswaku ririmi ri va kona/ri hanya.

(2)

2.4.3 Xi vula leswaku Vatsonga lava va nga kona a va pfuni nchumu. Mutsari u vula leswaku hikuva a va ha ri na mhaka na ririmi ni ndhavuko wa vona.

(4)

2.4.4 U vula leswaku ririmi ra Xitsonga a ra ha vulavuriwi.

(2)

2.4.5 U hi komba leswaku swi le ku feni hikuva ririmi a ra ha vulavuriwi ni ndhavuko a wa ha landzeleriwa.

(3)

2.4.6 Mutsonga wa ntiyiso a nga ha ri kona. Nkhuluko lowu a wu ri kona wu herile. Vutsonga byi le ku nyamalaleni.

(3)

[15]

[30]

XIYENGE XA B XIVUTISO XA 3

Ntlangu – Xihlovo va le mahlweni – madlayisa torha: T.M Baloyi

3.1

- Matixisa u ni makwanga naswona a nga enerisiwi hi leswi a nga na swona.
- Xixurhana ku nga nuna wa yena u ni mavhengele ya khume.
- Matixisa u kombela vhengele rin'we hikuva nkata Makokisi u nyikiwe vhengele hi nuna.
- Xixurhana u vula leswaku leswi swi nga swa yena i swa nsati.
- A nga eneli hi nhlamulo ya nuna wa yena.
- Matixisa u ya eka Xigevenga xa lokixi ra Mapatapata ku ya xi kombela leswaku xi susa xifaniso xa nuna wa yena.

- Loko Gamba a n'wi vutisa xivangelo, u vula leswaku u ni torha ra rifumo ra Xixurhana, leswi swi komba ku va a nga enerisiwi hi leswi a ri naswona, ni makwanga hikuva a lava leswaku rifumo ri va ra yena ntsena.
- Gamba u tshembhisiwa kotara ya rifumo ra Xixurhana.
- Xixurhana wa dlayiwa hi ku baleseriwa.
- Endzhaku ka rifu ra Xixurhana Matixisa a tibyele leswaku swa boha leswaku vun'winyi i bya yena hikuva hi yena nsati wa Xixurhana.
- A swi vanga tano. Xixurhana u siyile Xileriso xa leswaku rifumo ri aviwa hi ndlela. yihi.
- Loko ku aviwa rifumo ku landzeleriwe xileriso xa mufi Xixurhana. Nkul. Khosa u hetelela hi ku vula leswaku Matixisa u nyikiwe rirhandzu ntsena. 3 x 10 = [30]

3.2

- 3.2.1 I rifumo ra Xixurhana. (3)
 - 3.2.2 I Matixisa, u hetelele a nga kumanga rifumo. (3)
 - 3.2.3 I na / u fikelerile. Gamba i xigevenga lexi nga tshama xi dlaya muchayeri wa bazi na Xixurhana. (3)
 - 3.2.4 A ngungumela, a ambale kokwa wa majasi ni xihuku lexi a xi lo siya mahlo ni tinhompfu ntsena. (3)
 - 3.2.5 U te u ni torha ra rifumo ra Xixurhana. (3)
 - 3.2.6 E-e, loko ku aviwa rifumo Matixisa u nyikiwe rirhandzu ntsena. (3)
 - 3.2.7 Hi leswi Xixurhana a n'wi vutise leswaku u lava yini emikhukhwini ni leswaku u fanele ku swi tiva leswaku misava leyi a yi na xihundla-Matixisa a swi vonile leswaku timhaka se a n'wi bihela. (3)
 - 3.2.8 Saleleni, hikuva rifumo ri salele yena. (3)
 - 3.2.9 U ni makwanga, ni ku ka a nga chavi ku dlaya leswaku a ta kuma leswi a swi lavaka. A nga kolwi hi leswi a ri na swona, u dlaye Xixurhana hikuva a lava, rifumo. (6)
- [30]

XIYENGE XA C XIVUTISO XA 4

Novhele – Ntsendzeleki: G.S. Khosa

- Ntsendzeleki u tshinyiwe hi mana wa yena Nwa-Masinga hi timhaka ta Fumani hambe a nga yingisanga.
- U biha emirini, Fumani u vula leswaku noyi wa kona hi yena.
- Loko a biha emirini a a ri eka ntangha nkaye.
- N'wa-Masinga u kombela hahani wa Ntsendzeleki. Yandheya ku n'wi heleketa eka va-Fumani a ya n'wi siya kona hikuva yena a nga ka a nga swi koti ku wundla Ntsendzeleki ni n'wana wa yena.
- Ntsendzeleki u siyiwile eka va Fumani.
- Fumani u tlhelela eYunivhesithi ya Natala laha a dyondzela kona vudokodela.
- Ntsendzeleki u sale a kuma n'wana wa mufana, kutani a n'wi thya vito ra Tingana.
- Fumani u n'wi thye Ntiyiso kambe Ntsendzeleki a nga swi tivanga hikwalaho ka ku va Fumani a hambanise papila ra Beauty (murhandziwa wa yena wa le yunivhesithi) ni ra Ntsendzeleki (mana wa n'wana wa yena.)

- Ntsendzeleki u tive leri loko Fumani a vuyile eyunivhesithi loko va pfarile.
- Fumani u lorhe Beauty kutani Ntsendzeleki a lan'wa kutani a famba a nga tivi lomu a yaka kona.
- U hlangane na Hlamalani loyi a n'wi tiviseke eka Manana Nkothasi.
- Manana u n'wi lavela ntirho no wu kuma eka Ngwenya-Nkelenge loyi a karhata swinene.
- Mbyana ya Ngwenya-Nkelenge leyi na yona a yi fanele ku hlayisiwa hi Ntsendzeleki yi tlumbiwa hi movha yi fa.
- Ntsendzeleki u hlongoriwe entirhweni hi Ngwenya-Nkelenge.
- Hlamalani u n'wi lavele ntirho ni ku wu kuma laha a tirha kona etihofisini.
- Loko swilo swi sungula ku tshamiseka Hlamalani na Ntsendzeleki va hlangana na nghozi ya movha laha Hlamalani a lovaka kona.
- Loko Ntsendzeleki a phaphama exibedlhele u kuma leswaku dokodela wa yena i Fumani.
- Fumani u vula leswaku u lava ku akela Ntiyiso na Ntsendzeleki yindlu laha va nga ta tshama na yena va hlayiseka.
- Ntsendzeleki a fanele ku hlawula ku hanya na Fumani kumbe ku tihanyela ni n'wana wa yena.
- Loko a yingisele ku tshinyiwa ingi hinkwawo maxangu lawa a nga hlangananga na wona a ha ri Xihlangi.

3 x 10 = [30]

4.2

- 4.2.1 I ku famba u nga tivi lomu u yaka kona. (2)
- 4.2.2 U hambanise mapapila (ra Beauty ni ra Ntsendzeleki.) U lorhe Beauty. (4)
- 4.2.3 Fumani-a dyondza eYunivhesithi ya Natal a dyondzela vudokodela naswona a swi tikomba wonge timhaka ta vukati a ti nga se n'wi fikela. Ntsendzeleki-a tshike xikolo eka ntangha nkaye u tikomba a tiyimiserile hi timhaka to tekiwa hi Fumani. (6)
- 4.2.4 Ee/a n'wi rhandza. A hamba a n'wi tshinya hi timhaka ta vafana. Loko a bihe emirini u te a ya siyiwa eka va Fumani hikuva a nga ta swi kota ku hlayisa Ntsendzeleki ni n'wana wa yena. Loko Ntsendzeleki a tirha u yise Ntiyiso eka kokwa wa yena (mana wa Ntsendzeleki) loyi a tsakile swinene ku vona Ntsendzeleki a vuyile. (5)
- 4.2.5 Eka ntangha nkaye hikuva a bihe emirini. (4)
- 4.2.6 Hi swona. U kandziyise Ntsendzeleki movha.
- A n'wi hlanganisa na Manana Nkothasi loyi a nga n'wi lavela ntirho eka Ngwenya Nkelenge.
 - A hamba a yisa swin'wana ni swin'wana leswi a swi xaviwe hi Ntsendzeleki eka Madizi (ka va Ntsendzeleki)
 - Loko Ntsendzeleki a hlongoriwe entirhweni u n'wi lavele ntirho laha yena a tirha kona. (7)
- 4.2.7 Ku yingisa swi tlula magandzelo / Timhaka ta vugangu ni xikolo a swi fambelani. (2)

[30]

[100]